

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים הנחת תפילין במנחה - מקורות והערות

א. הנחת תפילין במנחה

מצות תפילין נמשכת כל היום אלא שמחמת שקשה לשמור על קדושתן נהגו להניחם רק בשעת התפילה.

לכן, כתבו פוסקים רבים שיש להניח תפילין גם בתפילת מנחה ולא רק בשחרית.

אמנם, מעטים נוהגים כך למעשה. ונתנו הפוסקים טעם למנהג העולם לא להניח במנחה - מפני הרמאים, שיראו עצמם כצדיקים על ידי הנחת תפילין במנחה ויטעו בהם בני אדם שיחשבום לישרים ונאמנים.

למעשה נראה שמי שיש ביכולתו להניח תפילין במנחה, ראוי שיעשה זאת¹.

ב. איזה תפילין להניח במנחה

הפוסקים והמקובלים שכתבו להניח תפילין במנחה נחלקו האם להניח תפילין של רש"י או של ר"ת.

לפוסקים יש להניח תפילין של רש"י כמו בתפילת שחרית.

למקובלים - בשער הכוונות מובא שהאר"י הקדוש הניח תחילה תפילין של ר"ת במנחה, ואחר זמן שינה את מנהגו והניח תפילין שמושא רבא.

מאידך, החיד"א כותב בשם תלמידו של האר"י, רבי חיים ויטאל, להניח במנחה תפילין של ר"ת².

מקורות והערות

1. כתב הטור (סי' לז): "מצותן (של התפילין) להיותן עליו כל היום. אבל מפני שצריך גוף נקי שלא יפיח בהם וצריך שלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול לזוהר בהן - על כן נהגו שלא להניחן כל היום. ומכל מקום צריך כל אדם לזוהר בהן להניחן בשעת קריאת שמע ותפילה".

כי זמן קריאת שמע ותפילה הוא זמן קצר וכל אחד יכול לזוהר בו מהיסח הדעת ולשמור על גוף נקי (ב"י שם).

השו"ע (סי' לז סעי' ב) כתב שנהגו לא להניח תפילין כל היום. מאידך לשיטת הגר"א (מעשה רב סי' יח) יש להניח תפילין כל היום.

וכתב רמ"ע מפאנו (סי' לט): "לא דינו שמצות תפילין רפויה היא בידנו משנים קדמוניות אלא שקמו מן המוחזקים בחכמה וחסידות להפריע את העם ממנה בשעת התפלה, ותשובתנו אליהם. על ראשון ראשון, כי ודאי הנחתן במנחה מדת פרושים היא ואין להפלא מדוע לא נתאמצו רבנן בתראי להזהיר עליה לכלל ההמון כי נרפים אנחנו הלואי ולא נעיד עדות שקר בעצמנו ולא יעבור עלינו ק"ש שחרית בלעדיהם... ועל אחרון אחרון, אמרו שבשביל המתפלל ערבית אחר פלג המנחה בטלו התפילין במנחה עצמה הם לא ידעו כי גם תפלת ערבית מצות תפילין נהגת בה¹... ואבותינו שהיו עסוקים תמיד במלאכת שמים היו יכולים לפטור עצמם מפעמים ממצות תפילין, ומקום הניחו לנו להתגדר בה מרוב חסרונותינו אחר שהם היו גדורים ועומדים ומוחזקים במצות אחרות יותר ממנו, הלואי ונרבה במצות והתברכו בנו במנוחתם בגי' ירננו על משכבותם. וגם מנין הק' ברכות אינו ראה לדבר הזה, כי לא מנו אותם לפרושים שמרבים עליהן בכל יום מעין ברכותיו אלא לקלי עולם שלא יפחתו מהן. והמתענה מעיד על עצמו שהולך בדרך טובים אעפ"י שאינו ת"ח וכשנאמר אליו להניח תפילין במנחה ישמע לעצתו וארחות צדיקים ישמור. כללא דמלתא אם יאמר לכם יהושע בן נון מפומיה ובלבד מסברא שלא להניח תפילין במנחה בכגון זו לא אמרה תורה אליו תשמעון, והמונע רבים מעשות מצוה ומבקש טעדיקי למפטר נפשיה צריך כפרה ודאי".

ורבים מגדולי הפוסקים הביאו את הדברים וכתבו להניח תפילין במנחה - המגן אברהם (סי' לז ס"ק ב), הגר"א (מעשה רב אות ג), החיד"א (ברכי יוסף ס"ק ב), הביאור הלכה (ד"ה בשעת), הערוך השלחן (סעי' ג), כף החיים (ס"ק י) ועוד.

[להרחבה על הקשר בין תפילת עמידה לתפילין עיין בדברי מהר"ל מפראג בנתיב העבודה פרק ט].

¹ בשבוע הבא נעסוק בדיני תפילין בלילה

אמנם, רוב העולם לא נוהג להניח תפילין במנחה, ואין להביא סמך למנהג בטענות שונות שכבר נדחו והופרכו בתשובת רמ"ע מפאנו. אלא שבספר תורת חיים (סופר, סי' לו ס"ק ב) כתב: "ולא ראיתי ולא שמעתי במדינתנו מי שינהג כן להניח שום חפילין במנחה ואולי גם בזה שייך טעמא משום הרמאין".

כלומר- בבית יוסף (סי' לו) הביא ירושלמי בו נאמר: "מפני מה לא החזיקו בה, מפני הרמאים". וכתב שני פירושים למאמר זה. הראשון בשם רבינו ירוחם- מפני מה לא החזיקו להניח תפילין כל היום, אלא רק בשעת התפילה? מפני הרמאים שהרואה יהודי בתפילין סובר שהוא אדם ישר ונאמן, ואז לרמאים יהיה קל לרמות ולהטעות בני אדם במסחר ובכל דבר, לכן נהגו לא להניח כל היום. הסבר שני הוא הסבר התוס' והרא"ש שמפני מה לא מחזיקים בנאמנות לאדם שלובש תפילין? מפני הרמאים. התורת חיים טוען שההסבר הראשון של הבית יוסף בשם רבינו ירוחם מתאים בזמנינו גם להנחת תפילין במנחה.

אבל, כאמור לדעת גדולי הפוסקים ראוי ונכון להניח תפילין במנחה, וטוב ונכון לנהוג כך.

2. כתב החיד"א בברכי יוסף (סי' לד ס"ק ב וכן בשו"ת חיים שאל סי' א): "נהגו ללבוש תפילין דר"ת במנחה עפ"י כתבי מהרח"ו זצ"ל. ויש ממקובלי דורנו מהנדזין בדבר, כי לפי סודן לא יתכנו תפילין דר"ת לבד, אמנם מאחר דבפירושא אתמר (שה"כ י ע"ד נב ע"א) שכך נהג האר"י זצ"ל קודם שעשה התפילין משמושה רבא, וכך נהג מהרח"ו, ודאי נמוקם עמם ואנחנו לא נדע".

שיטת הגר"א הובאה במעשה רב סי' סג ובעוד מקומות (ובעזרת ה' נרחיב בה בעתיד כשנלמד דיני תפילין של רש"י ור"ת).